

אסמכתא גדולה לפרוש זה, מהביטוי 'חכמת יונית' ולא 'חכמה יונית', שמלשון זה משמע שהכוונה ב'יונית' לשפה היוונית, היינו, 'חכמת לשון יונית' ('יהדות ומדע' לפרופ. יהודה לוי שיחי' עמ' 142). הערת הגר"מ מאוזו שליט"א: אין זה מוכרח כ"כ, כי מצינו חכמת גם בנפרד – 'חכמת ודעת' (ישעיה לג ו). יש מן הראשונים שפרש 'כגון אלו החוזים בכוכבים' (רמ"ה בשיטה מקובצת ב"ק שם). וטעם הגזרה – משום מעשה שהיה; יש מפרשים מחשש מלשינות ומסורות, ויש אומרים שהמעשה לא היה אלא עילה לגזירה, אך עיקר הטעם משום מינות, שלא להתחבר ליוונים ולתרבותם (ע' באוצר מפרשי התלמוד שם. וע"ע ביוסף דעת חגיגה כב על גזרות חז"ל 'משום מעשה שהיה').

וזה לשון המאירי (ב"ק שם): 'וקרובי מלכות שלהם, מצד שהם צריכים לכמה דברים בתכסיסי מלכים, שהיו נמשכים אחר חקירת החכמה עד להרבה, ולא היו מקרבים כל כך אלא מי שהוא שלם בחכמות ודעתו צלולה בכל הדברים – הותר להם ללמדה. ואף החכמים השלמים, שכבר מלאו כרסם בשר ויין – רצה לומר: התורה ותלמודה וסודות מצוותיה – אין לך קרובים למלכות יותר מהם, והרי נאמר 'בי מלכים ימלוכו', ומותר להם ללמדה כדי להשיב עליהם, ולחזק ענין הדת במסמרות לא ימוט'. הערת הגר"מ מאוזו שליט"א: נראה להדיא שהמאירי מבין חכמת יונית על חכמת הפילוסופיא, ולא כרוב הראשונים הנ"ל ומתכוין להלכה למעשה בדורו על הרמב"ם וכיו"ב. (יש להעיר שהמאירי בסוטה פירש כפרש"י והרמב"ם. ואולם יש שפרשו הכוונה לחכמת הפילוסופיא – ע' במדרש שמואל אבות ב, יט ועוד. והמעשה שבעטיו גזרו לא היה אלא עילה לגזירה, אבל גזרו על הכל מקום מינות, ולא משום חשש מלשינות ומסירה – עפ"י עבודת הקודש חלק התכלית טו יז.)

*

'אין מעבירין על המצוות'

'... ואמנם מצוות 'לא תעשה' באר הכתוב העונש על כל אחת מהן, מלבד המעט מהן, וחייב על קצתם המיתות ועל קצתם הכרת ומיתה בידי שמים... אבל מצוות עשה, לא התבאר שכר כל אחת מהן מזה היא אצל השי"ת. וכל זה כדי שלא נדע איזו מצוה צריך מאד לשמרה ואיזו מצוה למטה הימנה, אבל צוה לעשות ענין פלוני ופלוני ולא הודיע שכר איזה משניהם יותר גדול אצל השי"ת, ומפני זה צריך להזהר עליהם כולם. ומפני זה העיקר אמרו: העוסק במצוה פטור מן המצוה, מבלתי הקשה (= השוואה) בין המצוה אשר הוא מתעסק בה ובין האחרת אשר תבצר ממנו. ולזה גם כן אמרו: אין מעבירין על המצוות – רצה לומר, כשיזדמן לך מעשה מצוה, לא תעבירה ותניחנה לעשות מצוה אחרת' (פירוש המשנה להרמב"ם אבות ב,א).

דף טו

'זיודעים שבעים לשון' – שידעו ברוב הלשונות (כן כתב הרמב"ם בהל' סנהדרין ב,ו). עוד בענין זה ע' במובא ביוסף דעת סנהדרין יז.

'פתחיה על הקנין – זה מרדכי...'. מכאן ראייה שהממונים שהיו במקדש, לא היו צריכים להיות כהנים או לויים (ריעב"ץ).

זהו לפרש"י שהוא הוא מרדכי שבימי אחשורוש. ואכן כתב הרע"ב"ץ לעיל על מה שתמהו שהאריך ימים כל כך – שאין זו תימה כי יראת ה' תוסיף ימים, בפרט באותם דורות, שיורי בית ראשון, לא היה חידוש. עוד על אריכות ימים של אישים מסוימים בתקופת חז"ל – ע' במובא ביוסף דעת נזיר ח.

'אמרו חכמים: מרדכי הוא פתחיה. בתחלה נקרא מרדכי ולבסוף נקרא פתחיה. והרמז לכך בפסוק והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד. כלומר, ראשית שמך – קטנה ממה שעתידיה להיות, וסוף שמך – גדול כפלים. טול שלש אותיות ראשונות של מרדכי והכפילן: מ – פ, ר – ת, ד – ה, הרי פתח; טול שתי אותיות אחרונות של מרדכי וחלק אותן לחצאין: כ – י, י – ה, הרי פתחיה (עפ"י אוהב ישראל פורים, ד"ה מצאתי. וע"ש על דרך הסוד. וע"ע מראית העין להרחיב"א שקלים ה,א). וע"ע יערות דבש ח"ב דרוש יג ד"ה גם אמרו.

'כל העיירות הסמוכות לשם מתכנסות'. אפשר שזה נאמר כשקצרו במקום רחוק, אבל במקום הקרוב לירושלם הלא כל ישראל עלו לרגל ולקרובן פסח. ורחוק לומר שכיון שהעולים לרגל טעונים 'לינה' בעיר, יהיו אסורים לצאת מן העיר לשעה ולחזור מיד (שפת אמת).

'כדי שיהא נקצר בעסק גדול... כל כך למה – מפני הבייתוסים, שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב'. נראה שלא היו עושים כן אלא בבית שני שצצו האפיקורסין, אבל אינו מן הדין. ואולם הרמב"ם ז"ל כתב כל אותם הדברים, משמע שדין הוא גם לכשיבנה המקדש במהרה בימינו. ולכאורה לא יצטרכו לכך בעתיד; – אבל נודעה דרכו ז"ל שכתב הלכותיו בכל עת שיבנה, ושמא לא יתבערו עדיין אותם נוטים מדעת החכמים, על כן כתב המנהג הקדום.

וכיצא בזה כתב בהלכות פרה לענין שמטמאים את הכהן מפני הצדוקים, אלא ששם כתב כן בלשון 'בימי בית שני היו מטמאים הכהן' – משמע שאינו דין קבוע אלא כתב שכן עשו להוציא מלב הטפשים, ומוזה מובן שאם יצטרכו לכך בזמן מן הזמנים יעשו כן – ומפני ההכרח (קין אורה). העיריני אבי מורי זצ"ל מדברי המדרש (רות רבה ג,ו) 'ותלכנה... אותו היום... דתנינא תמן... בעסק גדול... – הרי שנהגו כן.

'... וכל כך למה – מפני הטועים שיצאו מכלל ישראל בבית שני, שהן אומרים שזה שנאמר בתורה ממחרת השבת הוא שבת בראשית. ומפי השמועה למדו שאינה שבת אלא יום טוב, וכן ראו תמיד הנביאים והסנהדרין בכל דור ודור שהיו מניפין את העומר בששה עשר בניסן בין בחול בין בשבת. והרי נאמר בתורה ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה. ונאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי – ואם תאמר שאותו הפסח בשבת אירע כמו שדמו הטפשים, היאך תלה הכתוב היתר אכילתם לחדש בדבר שאינו העיקר ולא הסיבה אלא נקרה נקרה – אלא מאחר שתלה הדבר במחרת הפסח, הדבר ברור שמחרת הפסח היא העילה המתרת את החדש ואין משגיחין על אי זה יום הוא מימי השבוע' (רמב"ם תמידין ומוספין ז,יא. וע' בהגהות מצפה איתן כאן).

הבייתוסים. שנינו באבות (ג,א): 'אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס....'

... והיו לזה החכם שני תלמידים, שם האחד צדוק ושם השני ביתוס. וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו, ואמר האחד לחברו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל – כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד מהן ידי חברו ויצאו מן הכלל והניחו התורה. התחברה לאחד כת אחת ולחברו כת אחרת, וקראום החכמים 'צדוקים' ו'ביתוסים'.

וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות, לפי מה שהגיע להם מן האמונה, שזאת האמונה הרעה תפריד הנקבצים, כל שכן שלא תקבץ הנפרדים, נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון, שאילו היו מוציאים אותם מפייהם – היו הורגין אותם, רצה לומר: דברי תורה שבכתב. ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה וחלק על הקבלה שאינה אמתית – וזה לפטור עצמם מן המצוות המקובלות והגזרות והתקנות, אחר שלא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל. ועוד, שהתרחב להם הדרך לפירוש, כי לאחר ששב הפירוש בבחירתם, היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה, כפי כוונתו, אחר שאינו מאמין כלל בעיקר. ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם לבד.

ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות, רצה לומר: מצרים – 'קראים', ושמותם אצל החכמים: 'צדוקים ובייתוסים'. והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש כל הפסוקים כפי מה שיראה להם, מבלתי שישמעו לחכם כלל, הפך אמרו יתברך: על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל' (פירוש המשנה להרמב"ם אבות א, ג).

'שלוש פעמים על כל דבר ודבר' –

'... ולכך צריך ג' פעמים ביום (– אמירת 'תהילה לדוד') – כמו התפילה, כי בתלתא זימני הוי חזקה, וכל מדות חכמים כך הם, כמו בעומר (מנחות סה.) ושאר דוכתי דצריך אמירה ג' פעמים... (מתוך דובר צדק עמ' 27. עוד על חזיון דבר בהישגותו שלש פעמים – ע' בספר שבט מוסר יט, י).

'... שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת, ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי...'

'... ושלשתם (חירות שמחה ותורה) הוא ביד ישראל, דמקדשי – שמצד השתדלותם זוכים לחירות... וכן בתורה נאמר 'יגעת ומצאת' ולא בשמים היא, רק ביד בני ישראל כפי יגיעתם והשגתם. והצדוקים שנתאמצו לעשות עצרת אחר השבת, עד שקבעו במגילת תענית יום-טוב על ביטול דעתם – שורש דבר זה הוא שנתאמצו להחזיק דעתם שאמרו דהתורה כתיבא ומנחה כדאיתא בהאומר (קדושין טו.), ואין מקום לבני ישראל לחדש בה דבר, ולכן אמרו דעצרת אין תלוי ביד בית דין, כדאיתא בגמרא במנחות [ע"ש. ואמת יש לעיין על לשון הגמרא בזה, דהרי מכל מקום תלוי ביד בית דין לדעת איזה שבת, דרך משל כשחל פסח בשבת, וזהו כפי קביעות הב"ד, ואולי פסח ביום ראשון, ואם כן יודחה עצרת לדבריהם עד יום ראשון הבא...]. וגם קדושתה מעתה קביעא וקיימא כקדושת השבת, דאין לומר בעצרת 'מקדש ישראל והזמנים' – ישראל דמקדשי לזמנים רק 'מקדש הזמנים', דקוב"ה מקדש לה כשבת, והיינו דאין זה ביד ישראל כלל; –

ולכן אמר אותו זקן לרבן יוחנן בן זכאי: משה רבינו אוהב ישראל כו' – דודאי זה אהבה לישראל שלא יצטרכו יגיעה והשתדלות לדברי תורה כלל ולקדש עצמו מלמטה, דהיינו ישראל דמקדשי, רק שיהיה ממילא קביעא וקיימא. ואמר לו, אם משרע"ה אוהב ישראל כו' – והיינו דאמרו ז"ל (פ"ק דברכות ה.) שלש מתנות טובות, וכולן על ידי יסורים, וכמו דלמתנת ארץ ישראל הוצרכו יגיעה והשתדלות דארבעים שנה קודם ולא ניתן תיכף, כך לדברי תורה. ואם כן, אין זו מתנה כמו שבת דקביעא וקיימא – לא הוצרכו יסורין מקודם, כיון דלא בא על ידי השתדלותם, והיינו דמנוחה שהוא ההיפך מהשתדלות

זה אינו בא על ידי השתדלות כלל, רק מה שהש"י נותן, משא"כ ג' מתנות אחרות, חירות הוא נגד מתנת ארץ ישראל, שהיות להם ארץ מיוחדת זהו מצד החירות, שהם בני חורין בממשלה מיוחדת, ושמחה נגד מתנת עולם הבא, שאז הוא שמחה השלימה, שאין עמה עצב, כמו שכתב הרמב"ם – שלשתם על ידי יסורין, דהיינו שבאין מצד יגיעת והשתדלות אדם, ושלשתן כלולים בתורה, כי פקודי ד' משמחי לב, וגם אמרו חז"ל (עירובין נד.) אל תקרי חרות אלא חירות, ולכך נקרא אוריין תליתאי... (לקוטי מאמרים לר"צ הכהן, עמ' 139).

(ע"ב) ז'ספרתם לכם – שתהא ספירה לכל אחד ואחד' – שאם הכוונה לבית דין או לכלל הציבור, היה לו לומר ז'ספרתם' ותו לא. ועוד, מכך שכתוב ביובל וספרת לך לשון יחיד, מכלל ש'לכם' – לכל אחד ואחד הוא (עפ"י 'חדושי הרשב"א').

וכן ידוע בשם הגר"א ז"ל, שכל מקום שנאמר לשון יחיד – היינו להורות על הכלל כגוף אחד. ולשון רבים – על כל יחיד ויחיד בפני עצמו [וצ"ע בגמרא לעיל 'שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד, מאי דרוש... תעשה בבקר... מאי אהדרו... תשמרו...']. וע' גם אגרות משה יו"ד ח"ג נה, ג.

'שבת בראשית'. לפי שגם המועדים קרויין 'שבת' – שבת שבתון, לכך קראו חכמים לשבת 'שבת בראשית' (עפ"י רשב"ם ב"ב קכא. פירוש הרא"ש נדרים עח:).
– קדושת השבתות כולן, של כל ימות עולם, נמשכות ובאות מקדושת שבת בראשית, שאז הקב"ה קדשו וברכו – לכך נקראו שבתות סתם 'שבת בראשית' (עפ"י קונטרס קדושת השבת לר"צ הכהן, ג עמ' 17).

*

'... עלו קמשונים בדמות צדוקיות וביתוסיות, והללו באו בטענותיהם המזוייפות לאמור: כיצד יכולה עבודת ה' היותר מסתורית, הנעולה באלפי עזקאין בעד שכלו הרציונלי של האדם, להיות יסודי ציבורי? ככה היתה הטענה הצדוקית. עבודת הקדש ודוקא היותר כללית והיותר יסודית שלה, צריכה – לפי דעתם – להיות דבר פרטי – יחיד מתנדב ומביא תמיד', זאת היא ההשגה השטחית, הצדוקית, שהננו עדיין אוכלים את הבוסר הצומח של גפן סדום זאת ושנינו קהות, אבל נצח ישראל נצח וינצח – ו'איתוקם תמידא', כי אמנם לא דבר פרטי הוא התוכן של עבודת הקדש בישראל, כי אם דבר צבורי וכללי ודבר העומד ברום חיי הלאום ומחיה את הלאום כולו, ואי אפשר שיהיה יוצא מקשר החיים הזה כל אשר יחובר אל החיים באומה'.
(מתוך מאמרי הראיה עמ' 179)

ע"ע בהרחבה בספר משפט כהן קכד – מכתב להגרמ"ד פלאצקי, בעל כלי חמדה.

*

לקט אמרים בעניני קרבן העומר והספירה

כתוב בספר החינוך (שו), זה לשונו:

'ואם תשאל: למה אנו מתחילים לספור ממחרת השבת ולא מיום ראשון של פסח?

התשובה, כי היום הראשון נתיחד כולו להזכרת הנס הגדול, והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד.

ואין לומר 'היום כך וכך ימים ליום שני של פסח', שלא יהיה חשבון ראוי לומר 'ליום שני', ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר שהוא קרבן נכבד; שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם, רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו' עד כאן לשונו.

אף על פי שערבים עלינו דבריו של המחבר הגדול הזה, ראוי כאן להוסיף עוד דברים של הסבר על דרך הרמז.

הרי ששנתה תורה את שם חג המצות מכל שאר החגים והמועדים, שלא קראתו 'שבתון' אלא 'שבת'; ולא קראתו לחג המצות 'שבת' כשהיא מדברת בגופו של החג אלא בשעה שדברה במצוות הנפת העומר וספירת העומר, ובהן כתבה תורה ממחרת השבת שתי פעמים; –

הרי שקשרה תורה את מצות הספירה ב'עומר שלפניה ובמנחה חדשה שלאחריה, שכן כתוב (ויקרא כג): וספרתם לכם ממחרת השבת, מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהינה, עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום, והקרבתם מנחה חדשה לה'; –

הרי שצוותה תורה תנופה בעומר (הכהן לוקחו בידו ומוליך ומביא לארבע רוחות השמים ומעלה ומוריד – לכל שש קצות העולם), ולא מצינו עוד תנופה שתעשה בקמח של מנחה, אלא במנחת הקנאות של סוטה בלבד; –

הרי שכתבה תורה בעומר, שקרבן ציבור היה: והניף את העמר לפני ה' לרצונכם (שם), ולא מצינו 'לרצונכם' בשום קרבן ציבור אלא בזה בלבד – תאמר שכל הדברים הללו של שינוי שיש במצוות העומר לא נתנו להדרש, והקשר שבין הקרבת העומר לספירת שבע שבתות, רק לסימן בלבד נתן, שנדע מתי להתחיל לספור?

אכן, רמז גדול יש כאן; –

בצאת ישראל ממצרים, ביום חמשה עשר בניסן הוציאם ה'. ואילו לא הוציאם בכחו הגדול ביום זה והיו שוהים שם עוד מעט, כבר משוקעים היו שם לעולם. וכשהוציאם ממצרים, פסח ה' על כל המעברים והשליבים ובפעם אחת הרימם מאשפות עד לגבהי שחקים, מחולי חולין עד לקדושה עליונה של שבת.

וכבר נאמר: מה בין שבת לשבתון? שה'שבת' – ה' מקדשה, ו'שבתון' – מה שישראל מכח עצמם מקדשים. ואותו פסח ראשון עדין לא היה כח ביד ישראל לקדש את חגם, אלא הקדוש ברוך הוא קדשו והיה להם הפסח – כשבת, ובאותה 'שבת', הוא יום חמשה עשר בניסן יום טוב ראשון של פסח, נעשו ישראל בני חורין בגופם ומרוממים ומנושאים בנפשם במעלת הנפש גבוהה מאד מאד.

ברם, כל קדושה עליונה זו שהרגישו אז בנפשם, לא היתה בזכות עצמם אלא מחסד עליון בלבד. אימתי ידעו זאת? ממחרת השבת.

ממחרת השבת אמר להם הקדוש ברוך הוא: הריני עוזב אתכם היום לנפשכם. לא רוממתיכם אתמול אלא כדי שתדעו מה היא רוממות הנפש שאליה תהיו חותרים להגיע ברצון עצמכם ובזכות מעשיכם.

היום הזה אתם מתחילים. חמשים יום תספרו, חמשים עליות תעלו בהשתדלותכם אתם עד

הגיעכם לטוף חמשים יום למעלה עליונה מזו שהייתם בה אתמול, או אז תהיה מעלתכם קנין נצח ולא תמוש מכם לעולם; –

הקריבו היום את קרבנכם שמ'רצונכם, בלא אתערותא דלעילא. ולא ירע לבבכם אם מנחת ראשית שלכם עניה תהיה וקטנה מאד, עומר אחד של קמח שעורים לכל העם כולו, לעם של גאולים, ובלבד שלרצונכם אתם תהא, מתוך נדבת אמת שבלב תבוא. אל תביאו לפני יותר, כי עדין אינכם מוכנים לקרבן גדול, ואם תביאו – לא ירצה. אבל את אשר תביאו לפני לרצונכם כמידת נדבת הלב – די לי בו בשביל שאשפיע עליכם למענו רוב טוב, והשפע יבוא אליכם מכל קצוי עולם ומלמעלה ומלמטה – רק התחילו לעלות ותספרו עליותיכם; –

והיה בספרכם עליותיכם, אל תשאו עיניכם למעלה, כי לא ידעתם אותו עדין; תנו עיניכם תמיד למטה. אל ה'עומר' – קרבנכם הראשון – תספרו, וידעתם כמה עלייתם; ויגבה לבכם בדרכי ה' אשר אתם עולים בהן, ותזכו להגיע לטוף חמשים יום אל מה שלא צפיתם.

אותה שעה – מנחה חדשה תקריבו לפני, חדשה תהא היא לכם כי לא האמנתם ולא ידעתם קודם שכך עשוי אדם להתעלות, עד אשר מיטב חלבו ומיטב שמנו וכל יש לו – הכל בו קדש לאלקיו. או אז כל איש בכם לעצמו וקהל עדתכם כולו, מיטב ביכוריכם תביאו, ולא עוד אומר לכם 'לרצונכם', כי אילו לרצונכם – כל נפשכם וכל קנייניכם הייתם מביאים, אלא רק לרצוני תביאו, אשר אמרתי לכם לעצור ברוחכם, שכך רצוני – ואנשי קדש תהיו לי – והייתם כאנשים ולא כמלאכים! (מתוך ספר התודעה עפ"י כלי יקר; מי השילוח אמור; בני יששכר ניסן וסיון; מחשבות חרוץ ט י. וכענין זה ע' בצדקת הצדיק קמג קעא; פרי צדיק פסח מ, ועוד).

והבאתם את עמר ראשית קצירכם – עמר בגימטריא יקר כדאיתא בכתבי האר"י, כי בליל פסח נפתח לישראל אור גדול ויקר ואחר כך נסתם, ובליל שני גדלה צעקה בלב כל אחד מישראל מה יקר חסדך אלקים! ורוצים שתחזור הארת פניו, ולזה נצטוו בעומר מן השעורים – שידקדקו ברצונו ית' וימודו מעשיהם (עמר – מדה) ולא יטו בחוט השערה (שערה – שעורים), ועל ידי זה יזכו בשבועות להארתו בקביעות, במתן תורה. ועל זה אמר שלמה: אני אהבי אהב – בפסח. ומשחרי – כשסרה הארת אהבתו, ימצאנוני – בשבועות. נו"ן יתירה מורה לנ' שערי בינה שיזכו על ידי העסק בחכמת התורה והמצוות בחמשים ימי העומר.

והעומר היה בא מן השעורים, שבימי ניסן ראשית קציר שעורים, וכך היתה הלכה ממשה רבינו שמן השעורים בא העומר.

ואי אתה מוצא קרבן אחר שבא מן השעורים אלא מנחת סוטה בלבד; ואולם הפרש גדול יש בין מנחת סוטה שבאה על חטא שמרצון החוטא, לבין מנחת שעורים של העומר – שאף על פי שגם העומר מזכיר עונם ששקעו בו במצרים תחילה – לא היה עונם מרצון אלא מחמת שעבוד קשה של המצרים ולא יושת עליהם אשם כי לא נתכוונו לרעה, כי מאת ה' היתה זאת לצרפם בכור הברזל של מצרים וטומאתה.

לכך אמרה תורה במנחת שעורים של האשה הסוטה: לא יצק עליו שמן ולא יתן עליו לבנה, שכן שמן רומז על טהרת המחשבה, ולבונה – על טהרת המעשה, והיא עכ"פ חטאה במחשבה ובהרהור עברה וגם חטאה במעשה של ייחוד אסור; ואולם במנחת שעורים של עומר היו נותנים גם שמן וגם לבונה, להורות על טהרתם בתוך טומאת מצרים, ששמרו עצמם מלהתערב בורע חמורים, וגם כוונתם בעומק לבם טהורה היתה תמיד.

ובזוהר רמזו: העומר שהביאו ישראל במקדש והכהן היה מניף אותו לפני ה' – משל הוא על הבירור וההפרדה שבין אשת חיל לאשת זנונים, שאעפ"י שנראה לשעה כאילו דבקו יחד זו בזו, וכך אמר שר מצרים על ישראל: 'מה נשתנו אלו מאלה', ישראל ממצרים? – כיון שזו חזרה ונתקרבה לבסוף, והרי היא נטהרת ומתקדשת לבעלה ובאה אל ה'כהן הגדול, זה הקב"ה – ודאי טהורה היא, ומעכשיו תוסיף אהבה בין האשה לבעלה. ואותה שעה – בהכרח שאשת זנונים תרחק ממנה ותיפרד ממנה לעולם, שהיא אינה יכולה לקרב עצמה אל הקודש ובורחת מן המקדש ואז נשארים ישראל טהורים וזכים בלא ערבוביא משמץ לא טהור...
 עמר שם המדה (והעמר עשרית האיפה הוא). ולמה נקראת המנחה על שם המדה ולא קראה 'מנחת בכורים' כבסדר ויקרא? – יש לפרש: 'עומר' על שם השתעבדות ועבדות (והתעמר בו) שאנו מודים על שהוציאנו משעבוד מצרים ולקחנו לו לעבדים, ומשעבדים כל הצלחותינו לרצונו, ותחילת מעשה העומר בהנפה לארבע רוחות – להורות כי לך הכל ומידך נתנו לך (ספר הפרשיות אמור; עפ"י מי השילוח, קומץ המנחה, אברבנאל, עפ"י רעיא מהימנא אמור צו; הכתב והקבלה).

ענין הספירה הוא יען כי זה הזמן מפסח ועד שבועות צריך שמירה, כמו שנאמר **שבעת חקות קציר ישמר לנו** (ירמיה ה,כד). ואיתא (ויק"ר כח,ג), ישמור לנו מרוחות רעות ומטללים רעים. כי זמן ההוא צריך שמירה מרוחות רעות ומטללים רעים, לכן צוה לנו הש"י לספור ולצפות מיום ליום על זמן מתן תורתנו ונהיה 'שומרי מצוה', ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ועל ידי זה אנו זוכין להנצל (מי השילוח אמור).

'במצות ספירת העומר כבר כתבנו במקום אחר שעל אלה הימים נאמר יודע ה' ימי תמימים דרשו חז"ל: כשם שהם תמימים כך שנותיהם תמימים. וכמו שאמרו במדרש, אימתי הם תמימים – כשעושי רצונו של מקום.

כי התמימות הוא הדביקות בהשורש, שזה עיקר מצות העומר – לתת הראשית להקב"ה, ונמשך ברכה ודביקות להשורש על ידי הפרשת הראשית, עד סופו. וכמו כן בזמן הזה שהוא עיקר גידול התבואות ואילנות, לכן צריכין להתדבק בהש"ת בימים אלו, והם הכנה על כל השנה. וכמו כן בדורות – בימים אלו אחר יציאת מצרים שנמשכו בני ישראל אחר הקב"ה במדבר, כדכתיב זכרתי לך חסד נעוריד. ובודאי מדוזה נשאר זכירה בשמים לדורות ממילא יש התעוררות בנשמות בני ישראל להתבטל אליו ית' בימים אלו. לכן כתיב וספרתם לכם – כי הזמן מוכשר עתה לך. ולאשר דור המדבר היו באמת תמימים, שהרי נמשכו אחריו כבהמה, כדאיתא במדרש בפסוק משכני אחריך נרוצה, לכן זה הזכות עומד לפניו ית', כמו שנאמר יודע ה' ימי תמימים ונחלתם לעולם תהיה – שנשאר התעוררות הימים האלו בכל שנה ושנה.

וכמו שהיה אז מעשה זו הכנה לקבלת התורה, כמו שנאמר אחר זה: הביאני המלך חדריו בו, כמו כן כפי הבירור וחילוץ ותשוקה אליו ית' בימי הספירה בכללות ישראל, וכמו כן בפרט. כך זוכין אחר כך בשבועות לקבל הארה חדשה מקבלת התורה' (שפת אמת אמור תרמ"ד).

וספרתם – אין הכוונה למנין בלבד אלא גם עיון והשגחה, כענין (איוב יד) **צעדי תספור**. ואף כאן: **וספרתם** – השגחתו היטב כל צעדיכם בימים אלה להיטהר ולהתקדש.
לכם – לטובתכם ולטהרתכם מטומאת מצרים שדבקה בכם.

ממחרת השבת – אל תחלו לספור מיום ראשון לגאולתכם אלא ממחרת, כי הימים הנקיים שתספרו צריכים להיות שלמים, ואילו יום ראשון לא היה שלם, שכן מקצת היום עדיין הייתם במצרים. והגם שזה היה בפסח מצרים – כמשפט הזה תעשו בכל שנה באותו פרק זמן. **מיום הביאכם את עמר התנופה** – שזה היה היום הנקי הראשון, שכבר יכולתם להביא קרבנכם ראשון לאלקיכם.

שבע שבתות תמימת תהינה – הימים הנקיים. ואף על פי שהאשה המיטהרת דיה רק בשעה ימים נקיים, אתם צריכים שבע שבתות, שכן שבעה מיני טומאה יש: נדה, זיבה, יולדת, מת, נגעים בגוף, בבגדים, ובבתיים; יהיו שבע שבתות אלה להיטהר מכל שבעה מיני טומאה. **שבתות** – שבועות, וקורא להם שבתות על שם המנוחה שנחו מטומאתם, שפסקה מהם הטומאה ועסקו בטוהרה; –

שבתות – לשון שביתה, שבשבעה שבועות אלה שבתו מלהקריב במקדש סלת מן התבואה החדשה. וכאן בפרשה מדבר מענין העומר ושתי הלחם, לכן קוראים **שבתות** לשון שביתה, ואילו במקום אחר קוראים הכתוב **שבועות** לפי שאינו מדבר שם מענין המנוחה.

עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום – אין הספירה אלא ארבעים ותשעה יום, וכשתדקדק בטעם המקרא תראה שאין **תספרו** דבוק **לחמשים יום** אלא **להשבת השביעת** שלפניו, וקרי בו: 'עד ממחרת השבת השביעית תספרו, חמשים יום – והקרבתם', שהספירה מ"ט והקרבת ביום חמשים (מתוך ספר הפרשיות אמור, עפ"י: הכתב והקבלה; אור החיים; מעם לועז; רבנו בחיי).

והפילו השפט (חסר ו', שלא כבכל מקום בתורה) **והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ארבעים מספר האותיות ל"ט.**

כיוצא בדבר אתה מוצא: **שבע שבתות תמימת** (חסר. צורה חריגה) **תהינה, עד ממחרת השבת השביעת** (כנ"ל) **תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'** – בדיוק מ"ט אותיות. הרי לפנינו שני מקומות שעל-פי הפשט הגלוי היה נראה מספר אחר, ורמזה לנו התורה באותו מקום את המספר האמתי כפי שגילו לנו חכמינו (מהר" יעקב עזריה אורבך ז"ל).

'בנין הארץ, היסוד הראשי, החקלאות, הלא היא אצל כל העמים רק גורם כלכלי חיוני פשוט, אבל העם אשר הנושא שלו כולו הוא קדש קדשים, וארצו, ושפתו, וכל ערכיו כולם קודש הם, כי הוא כולו ממלא את בטוי הקדש של כל האנושיות וכל היקום כולו, ובכל מקום שקיי-אור קודש משתלחים לברכה אינם כי אם ענפים מגזע מטעיו, הרי גם חקלאותו כולה היא ספוגת קודש, והקודש הזה שביסוד החקלאי מובלט הוא על ידי זה שחגיגת ראשית הקציר, העומר, עולה הוא למדרגת עבודת הקודש היותר עליונה, והקרבת המקודש עמו הוא קרבן צבור שדוחה את השבת.

הביתוסיות ודאי לא היתה חרדה על קדושת השבת ושמירתו יותר משומרי התורה הנצחיים, הפרושים, ולא בשביל משמרת השבת ממלאכת קצירת העומר היתה מלחמתם כל כך נטושה נגד המציאות של האפשרות שידחה העומר את השבת, אם לא יפרשו כפירוש הפלסתר שלהם, 'ממחרת השבת' – ממחרת שבת בראשית, אבל מחשבת-רעל עמוקה היתה בלבבם; – הם, אשר לא יכלו להתעמק בסגולת ישראל המיוחדת, לדעת את עומק הקודש אשר לגוי הקדוש הזה, אשר בשבתו על אדמת קדשו גם חקלאותו ובנין ארצו בכל תוצאותיה המעשיות

והקרקעיות תוכן קודש יש להם, ודגל קודש הוא דגלם, ואוצר הקודש, התורה הקדושה, הוא כל מוסד חייהם הלאומיים כמו הפרטיים. זאת ידעו הכל כי השבת קודש הוא לישראל והשביתה מכל מלאכה היא בו חובה נמרצת, יוצא מן הכלל הוא רק התוכן של עבודת הקודש העליונה, המסתורית, הספוגה אור קדש-קדשים, עבודת המקדש, אבל מי יהיו לחשוב שתהיה החקלאות קשורה בקשר אמיץ, עם עבודת הקודש העליונה הרזית, השמימית; ידעו הכל כי אסורה היא כל עבודה וכל מלאכה בשבת, ובחריש ובקציר תשבות, ואיך יכול הקרבן הבא בהחל חרמש בקמה להיות דוחה את השבת, אם לא הרמז הגדול שיש כאן כי החקלאות הארץ-ישראלית בישראל, יסוד ישובו ובנין נחלתו – נמשכת היא ממקור הקודש באומה קדושה זו, ואם כי כל העבודה החקלאית בגילוייה והתמשכותה המעשית, הרי היא מכלל מלאכת החול ואסורה בשבת, אבל הקרבן של חגיגת ראשית הקציר מהחל חרמש בקמה, מוכרח להיות עולה למדרגת הקודש של הצבור הקבועה הדוחה את השבת, ואז האומה יודעת בכללותה איך לנצור את אישון עינה, את קדשיה כולם, את דבר ד' אשר עמה, את התורה ואת המצוות שהם חיי סגולתה.

וזאת לא יכלה הבייתוסיות לעכל, עיניה החלשות כהו ולא יכלו לסבול את האור הגדול הזה הזורח במלוא הדרו, ועל כן רצתה להאפיל אותו ולהבליט ש'אין קצירת העומר דוחה את השבת', אין החקלאות עולה גם בישראל למדרגה של קודש קדשים, וממילא יתפוס בה החול הרגיל את מעמדו ומזה תוכל כבר הדרגה להיות הולכת ויורדת עד כדי האפסיות של אור הקודש מחיי הלאום, והקבוץ הישובי. אבל נצחו חכמים ו'איתותב חגא דשבויעיא', ונודע לכל ישראל כי ממחרת השבת וממילא עד ממחרת השבת השביעת – אין משמעותם שבת בראשית, ואם אירע ראשית הקציר, קרבן העומר, להיות בשבת, דינו הוא כדין כל עבודת הקודש הקבועה הציבורית, להיות דוחה את השבת, ומזה דוקא יבוא מקור-חיים לקדושת השבת ושמירתו בכל צביונו וקדושת משפטי התורה וחוקיה, בכל הדרת קדשם, בדבר ה' מקדש השבת. ומזה גם כן אנו למדים כי רוח האומה כולה, ביחודה וכללותה, כולו קודש הוא כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, וברוח המיוחד הזה אשר אין בכל העמים משלו נקום ונתעודד, וכל עמי התבל יתנו לנו כבוד ועוז ותחית עולם תהיה לנו, וידעו תועי רוח בינה, כי קדוש ישראל הוא מקור ישענו סלה, וחיי התורה והמצוה כולם חיי הלאום כולו המה.

ונגד המהרסים מכל הצדדים, ונגד הכורים השטחיים, שלא הבינו ולא יבינו עוד את רוח האומה לכל עומקו, שהתאמצו ומתאמצים לעשות את עבודת הקודש ומשמרת התורה והמצוות כולה רק לדבר פרטי באומה – 'יתוקם לנו תמידא' הבא דוקא משל צבור; ונגד אלה החפצים לנתק את היסוד החקלאי בארץ-ישראל מקדשר קדושתו המחיה אותו לעד על אדמת הקודש – 'איתותב חגא דשבויעיא...' (מתוך מאמרי הראי"ה עמ' 180. וע"ש במאמר הבא, ובעמ' 474).

עוד בענין 'ממחרת השבת' – ע"ע: בית הלוי ח"א לחיג; משך חכמה פינחס כחכו; ראה טזח; שם משמואל אמור; מכתב מאליהו ח"ב עמ' 24; כלי חמדה – בהקדמה; פרקי מועדות (לר"מ ברויאר) ח"ב עמ' 359 ואילך. וע"ע בספרים המובאים ב'הגות בפרשיות התורה' אמור.

עוד בעניני הנפת העומר, קו-פסח-שבועות – ראה במאמרו המאלף של דניאל שליט, 'שיחת פנים' עמ' 49. וע"ע: 'מסוד חכמים' (קריב) – עמ' 452.

ד. רצו עשרה בני אדם להביא לחולה גרוגרת, בין שהביאו בבת אחת בין בזה אחר זה, ואפילו כבר הבריא בראשונה – כולם פטורים, שכולם נתכוונו למצוה, והוריו לחולה – משובח. ויש להם שכר טוב מאת ה' (ש"ע).

ה. חולה הצריך שתי גרוגרות, ויש בעץ שתי גרוגרות בשני עוקצין או שלש בעוקץ אחד – פשוט שיש להביא לו את השלש התלויות בעוקץ אחד שאעפ"י שמרבה באכילה, הלא ממצט במלאכה.

קיג. מהיכן מביאים את עומר התנופה?

העומר, מצוה להביאו מן הקרוב, אם משום כרמל – שתהא התבואה רכה ונמללת וכשבאה ממרחק היא מתקשה, אם משום שאין מעבירים על המצוות. לא ביכר הקרוב לירושלים – מביאים אותו מכל מקום. מאריך ישראל בלבד (ע' להלן פג-פד). ביכר מן הקרוב אלא שאינו מובחר כמו התבואה הרחוקה – המובחר עדיף (כן כתב לצדד בספר טהרת הקדש להלן פג:).

דפים סה – סו

קיד. א. מה היו עושים כדי להוציא מלבן של בייתוסים שהיו אומרים ממחרת השבת – שבת בראשית?

ב. מתי נצחו החכמים את הבייתוסים בויתוסים על ספירת העומר, ומה קבעו לזכר הדבר?

ג. אלו דרשות הובאו בסוגיא המלמדות שספירת העומר מתחילה מיום ט"ז בניסן?

ד. קצירת העומר והבאתו, והספירה – ביום או בלילה? ומנין שסופרים מתאריך ההבאה עצמו?

ה. כתוב אחד אומר: תספרו חמשים יום וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהינה – הכיצד?

א. במוצאי יום טוב ראשון של פסח היו קוצרים את העומר בעסק גדול; שלוחי בית דין יוצאים מערב יום טוב ועושים אותן כריכות במחובר לקרקע כדי שיהא נוה לקצור. כל העיירות הסמוכות מתכנסות לשם, והקוצר מכריז ואומר 'בא השמש?' – הין, 'מגל זה... קופה... [שבת היום...]' וכו' – שלש פעמים על כל דבר ודבר. וכל כך למה – מפני הבייתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יום טוב. מאותה סיבה היה העומר נקצר בשלשה אנשים בשלש מגלות ובשלש קופות, כדלעיל.

ב. מיום שמיני בניסן ועד סוף המועד (=פסח) נצחו החכמים את הבייתוסים בענין הספירה והג השבועות, וקבעו ימי שמחה שאין מספידים בהם, וכל שכן שאין מתענים בהם. לגרסת רש"י קבעום שלא להתענות – אבל בהספד מותר.

ג. כתוב אחד תלה הספירה בימים וכתוב אחד אמר לספור שבועות תמימות – ללמד שאם חל פסח באחד מימי השבוע, סופרים מלמחרת ואין מתחילים מיום ראשון בשבת למנות שבועות תמימות בדוקא. (ריב"ז). ואמרו ישובים נוספים למקראות, כדלהלן).

תספר לך – ספירה תלויה בבית דין. כלומר הספירה תלויה ביום טוב שנקבע לפי קידוש ב"ד את החודש, ולא ספירה לפי ימי השבוע הנתונה לכל אדם. (רבי אליעזר וריב"ב [י"ג: ר' יהודה. עתוס']. אך מדרש זה אין הוכחה על יו"ט ראשון דוקא, שמא יו"ט אחרון).